

Vlaanderen
is lokaal bestuur

Veldonderzoek fusionerende gemeenten Vlaanderen 2018

Discoursen en motieven in vrijwillige gemeentefusie en motieven bij gemeenten die besluiten toch niet te fusioneren

Uitgevoerd door

UGent

Prof. Dr. Ellen Wayenberg,
Martijn Hoogeland
Nicolai De Wulf

KU Leuven

Prof. Dr. Trui Steen
Charlotte van Dijck
Dr. Jolien Vanschoenwinkel

**AGENTSCHAP
BINNENLANDS BESTUUR**

binnenland.vlaanderen.be

Trui Steen (PhD) is hoogleraar aan de KU Leuven, Instituut voor de overheid en vice-decaan onderzoek van de Faculteit Sociale Wetenschappen. Haar onderzoek beslaat diverse thema's zoals burgerparticipatie en coproductie van publieke diensten, professionalisme, en samenwerking en innovatie binnen de overheid. Zij is hierbij ook in het bijzonder geïnteresseerd in de werking van lokale besturen ([stafpagina](#)). Contact via e-mail: trui.steen@kuleuven.be

Ellen Wayenberg (PhD) is professor aan de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Universiteit Gent. Ze specialiseert binnen de vakgroep Bestuurskunde en Publiek Management (EB25) in overheidsbeleid en –bestuur met een bijzondere aandacht voor beleidsanalyse en –evaluatie, lokaal bestuur en multi-level governance. Ellen is één van de co-chairs van de EGPA Study Group on Regional and Local Government ([stafpagina](#)). Contact via e-mail: ellen.wayenberg@ugent.be

Nicolai De Wulf is wetenschappelijk medewerker aan de Vakgroep Bestuurskunde en Publiek Management (EB25) van de Universiteit Gent. Zijn onderzoek is met name gericht op lokale besturen en publiek management ([stafpagina](#)). Contact via e-mail: nicolai.dewulf@ugent.be

Martijn Hoogeland is wetenschappelijk medewerker aan de Vakgroep Bestuurskunde en Publiek Management (EB25) van de Universiteit Gent. Zijn onderzoek kadert zich met name rond beleidskunde en beleidsanalyse ([stafpagina](#)). Contact via e-mail: martijn.hoogeland@ugent.be

Charlotte Van Dijck is doctoraatsstudent (FWO aspirant) aan de KU Leuven, Instituut voor de overheid. Haar onderzoek is voornamelijk gericht op innovatie door samenwerking in de publieke sector ([stafpagina](#)). Contact via e-mail: charlotte.vandijck@kuleuven.be

Jolien Vanschoenwinkel (PhD) is doctor aan de KU Leuven, Instituut voor de overheid. Haar doctoraat heeft als thema 'justitieel vertrouwen. Haar huidige onderzoek is gericht op diverse thema's (diversiteit, personeelsbeschikbaarheid, gemeentelijke fusies) binnen lokale besturen en entiteiten van de Vlaamse overheid. Ze is daarnaast ook coördinator voor het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing (SBV) ([stafpagina](#)). Contact via e-mail: jolien.vanschoenwinkel@kuleuven.be

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Methodologische beschouwingen	7
3	Deel 1: Het discours van lokale beleidsmakers die vrijwillig fusioneren (Martijn Hoogeland, Ellen Wayenberg, Trui Steen, Nicolai De Wulf, Charlotte Van Dijck)	8
3.1	Gebruik van de Q-methodologie	8
3.1.1	Selectie van lokale respondenten	9
3.1.2	Vorgelegde stellingen rond vrijwillig fusioneren	9
3.1.3	Aantal te destilleren fusiediscoursen	13
3.1.4	Beperkingen van de Q-methodologie	14
3.2	Resultaten	15
3.2.1	Discours 1 van de manager – ‘Een goede dienstverlening in de gemeente is wat telt’	16
3.2.2	Discours 2 van de behoeder – ‘We blijven onszelf, ook in veranderende tijden’	20
3.2.3	Discours 3 van de regiospeler – ‘Zo tellen we ook mee op ruimere schaal’	23
3.2.4	Discours 4 van de futurist – ‘Dit is een niet te missen kans voor onze lokale toekomst’	27
3.2.5	Algemene resultaten voor discoursen bij vrijwillige fusies	31
3.3	Besluit	33
4	Deel 2: Motieven van lokale beleidsmakers die vrijwillig fusioneren (Nicolai De Wulf, Charlotte van Dijck, Martijn Hoogeland, Ellen Wayenberg, Trui steen)	35
4.1	Methodologie	35
4.2	Resultaten	36
4.2.1	Argumenten pro fusie	36
4.2.2	Argumenten contra fusie	44
4.2.3	Drempels	47
4.2.4	Rol van de Vlaamse overheid	56
4.2.5	Keuze fusiepartner	62
4.3	Besluit	72
5	Deel 3: Motieven van lokale beleidsmakers die niet fusioneren (Jolien Vanschoenwinkel, Trui Steen, Ellen Wayenberg)	75
5.1	Methodologie	75
5.2	Resultaten	77
5.2.1	Het fusieproces	77
5.2.2	Argumenten pro fusie	80
5.2.3	Argumenten contra fusie	87
5.2.4	Drempels	91
5.2.5	Rol van de Vlaamse overheid	92
5.2.6	Andere ideeën	96
5.3	Besluit	97
6	Deel 4: Factoren ter verklaring van (wel/niet) vrijwillig fusioneren (Jolien Vanschoenwinkel, Ellen Wayenberg, Trui Steen)	101
6.1	Fusieproces/keuze fusiepartner	101
6.2	Argumenten pro fusie – positieve argumenten	103
6.3	Argumenten pro fusie – negatieve argumenten	104
6.4	Argumenten contra fusie	105
6.5	Drempels	106
6.6	Rol van de vlaamse overheid	107
6.6.1	Vlaamse instrumenten tot fusie	107
6.6.2	(Toekomstige) begeleiding en steun door de Vlaamse overheid	108
7	Literatuurlijst	110
8	Bijlagen	113

////////////////////////////////////

Figuurlijst

Figuur 1: Overzicht van de Vlaamse gemeenten die per 1 januari 2019 fusioneren	5
Figuur 2: Een lege <i>Q-sort</i> , zoals gebruikt tijdens de interviews in de fusionerende gemeenten	10

Tabellijst

Tabel 1: De 45 stellingen die aan de respondenten zijn voorgelegd	12
Tabel 2: Aantal respondenten in de resultaten en totaal aantal ondervraagde respondenten	15
Tabel 3: Discours 1 van de manager - De kenmerkende stellingen	19
Tabel 4: Discours 1 van de manager - De onderscheidende stellingen	21
Tabel 5: Discours 1 van de manager - Naar type respondent	22
Tabel 6: Discours 2 van de behoeder - De kenmerkende stellingen	23
Tabel 7: Discours 2 van de behoeder - De onderscheidende stellingen	25
Tabel 8: Discours 2 van de behoeder - Naar type respondent	26
Tabel 9: Discours 3 van de regiospeler - De kenmerkende stellingen	27
Tabel 10: Discours 3 van de regiospeler - De onderscheidende stellingen	29
Tabel 11: Discours 3 van de regiospeler - Naar type respondent	30
Tabel 12: Discours 4 van de futurist - De kenmerkende stellingen	32
Tabel 13: Discours 4 van de futurist - De onderscheidende stellingen	33
Tabel 14: Discours 4 van de futurist - Naar type respondent	34
Tabel 15: Absoluut en relatief aantal respondenten per discours	35

Lijst met afkortingen

ABB	Agentschap Binnenlands Bestuur
CBS	College van Burgemeester en Schepenen
HR	Human Resources
IGS	Intergemeentelijke samenwerking
SWOT analyse	Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats analyse
VIVES	Vlaams Instituut voor Economie en Samenleving

5 Deel 3: Motieven van lokale beleidsmakers die niet fusioneren

Auteurs: Jolien Vanschoenwinkel, Trui Steen, Ellen Wayenberg

5.1 METHODOLOGIE

➤ Doelstelling van het onderzoek

Het onderzoek naar niet-fusionerende gemeenten heeft als doel inzicht te verwerven in verschillende thema's. Allereerst zijn er de argumenten pro fusie, waarbij er aandacht moet zijn voor positieve redenen (argumenten waarbij men ervan uitgaat dat een fusie iets kan bijdragen) en negatieve redenen (argumenten waarbij men ervan uitgaat dat een fusie iets kan vermijden). Daarnaast bespreken we argumenten contra fusie, evenals drempels die Vlaamse gemeenten vanuit hun specifieke context ervaren om daadwerkelijk tot een fusie over te gaan. Tot slot gaan we in op de rol van de Vlaamse overheid op het vlak van gemeentefusies. Via het Fusiedecreet van 15 juni 2016 (welke is ingekaderd in het Decreet Lokaal Bestuur) voorziet de Vlaamse overheid verschillende instrumenten tot vrijwillige gemeentefusies, waaronder de financiële bonus, de tijdelijk extra schepen, en de inhoudelijke ondersteuning. Hoe worden deze instrumenten op lokaal vlak onthaald?

➤ Caseselectie

Het betreft een kwalitatief exploratief onderzoek in zeven gemeenten die in overleg met de opdrachtgever geselecteerd werden op basis van een viertal criteria:

- > **partijpolitieke diversiteit:** voor zover mogelijk is het aangewezen om gemeenten te kiezen met uiteenlopende politieke kleur en om binnen eenzelfde gemeente lokale politici te betrekken van verschillende meerderheidspartijen;
- > **provinciale-geografische spreiding;**
- > **fusie-interesse/voortraject:** in sommige gemeenten leeft er meer interesse voor een fusieoperatie (bijv. ingeval er al een impactstudie is besteld) dan in anderen (waar bijv. één of slechts enkelen zich al expliciet uitlieten over fusie);
- > zogenaamde '**koppels' gemeenten** die samen een mogelijke fusie bekeken; individuele besturen waarvan vandaag bekend is dat zij willen fusioneren zonder expliciete aanduiding van hun mogelijke fusiepartner(s), of gemeenten die uit de boot vielen bij een bestaande fusie-beslissing.

De namen van de gemeenten worden omwille van confidentialiteitsredenen niet vermeld in het rapport. Binnen elke gemeente werd er getracht de vier volgende functies te bevragen: de burgemeester, een schepen, de algemeen directeur²⁵ en de voorzitter van de gemeenteraad. Indien een persoon niet bereid was om deel te nemen of niet beschikbaar was, werd er gevraagd om een

²⁵ In 2 van de 7 gemeenten werd tijdens de afname van het interview nog gebruik gemaakt van de functietitel 'gemeentesecretaris', in de 5 andere gemeenten werd er reeds gesproken van de algemeen directeur. In de rest van het rapport wordt voor uniformiteit de functietitel 'algemeen directeur' gebruikt.

alternatief persoon te voorzien met kennis over de fusie. In totaal werden er 27 respondenten²⁶ bevraagd: zeven burgemeesters, acht schepenen, zeven algemeen directeurs, vier voorzitters van de gemeenteraad, en één financieel directeur.

➤ **Kwalitatief onderzoek**

Het onderzoek naar niet gefusioneerde gemeenten wordt benaderd vanuit een kwalitatief empirisch onderzoek. Mortelmans (Mortelmans, 2013, p. 101) stelt dat kwalitatief onderzoek geschikt is voor onderzoeksonderwerpen die relatief nieuw en onverkend zijn, met andere woorden voor explorerend onderzoek. Bovendien biedt kwalitatief onderzoek ons de mogelijkheid om rekening te houden met de specifieke context waarin het fusieproces heeft plaatsgevonden (Lyon, Möllering, & Saunders, 2015, p. 11). Daarnaast gaan we op zoek naar argumenten die de fusiegesprekken op gang gebracht hebben, maar ook naar argumenten die ervoor gezorgd hebben dat de effectieve fusie niet is doorgegaan. Kwalitatieve onderzoeksmethoden stellen ons ook in staat om open en minder gestructureerde dataverzamelmethode te gebruiken, zodat er ruimte is voor nieuwe aspecten en de eigen invulling van de respondenten (Bachmann, 2015, p. 176). Bovendien wordt er volgens Lee (1993, p. 119) vaak teruggegrepen naar kwalitatieve methoden bij een gevoelig onderzoeksthema, zoals fusies van gemeenten.

➤ **Dataverzameling en –analyse**

In elk van de zeven gemeenten hebben we binnen de periode juni – augustus 2018 vier personen geïnterviewd om te achterhalen wat de achterliggende motieven zijn voor het niet doorgaan van een mogelijke fusie. Er werd gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews waarbij er, in overleg met de opdrachtgever, gefocust werd op vijf hoofdthema's: het verloop van het fusieproces, argumenten pro fusie, argumenten contra fusie, ervaren drempels, en de rol van de Vlaamse overheid. Onze vragenlijst, en voornamelijk de motieven om te fusioneren, werd gebaseerd op beschikbaar materiaal van het onderzoek 'fusies van gemeenten'. Hierin worden vier verschillende frames gebruikt waarin gemeentefusies gekaderd kunnen worden: de effecten op dienstverlening, de politieke verhoudingen, het proces, en het profiel van de gemeenten.

De interviews werden volledig uitgeschreven en geanalyseerd met behulp van NVIVO-software. Bij de analyse van de interviews was het belangrijk om aandacht te hebben voor de mogelijke verschillen in houdingen en belangen tussen politici en ambtenaren. In de resultaten van dit onderzoek konden er echter zelden duidelijke verschillen waargenomen worden. Indien dit wel het geval was, werden de functies waarop de resultaten van toepassing zijn duidelijk vermeld. Bij de interpretatie van de data is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat dit rapport een weergave is van de visie en mening van de bevraagde respondenten en niet van de onderzoekers.

²⁶ In één gemeente werden er slechts 3 respondenten bevraagd.

5.2 RESULTATEN

5.2.1 Het fusieproces

Om het fusieproces in kaart te brengen, werd er in het onderzoek gevraagd naar drie thema's: de initiatiefnemers, de mogelijke fusiepartner(s), en het verloop van de voorbereiding van de eventuele fusie.

Het **initiatief** om te praten over een mogelijke fusie kwam in de verschillende gemeenten meestal vanuit de politiek, meer concreet werd het idee gelanceerd door de burgemeester door informeel samen te zitten met burgemeester(s) van de buurgemeente(n). In bepaalde gevallen werd ook de algemeen directeur, financieel directeur en/of de voorzitter van de gemeenteraad betrokken in het eerste stadium van het fusieproces. In een uitzonderlijk geval was het de algemeen directeur of het schepencollege van een gemeente die de eerste stappen richting een fusie had gezet. Opvallend is dat in vier gemeenten door bepaalde respondenten vermeld werd dat de leden van het schepencollege, de coalitiepartners en/of de leden van de gemeenteraad in de initiële gesprekken niet betrokken werden. Ze zouden pas in een later stadium ingelicht zijn, of ze zouden – althans in de visie van de respondenten - er gewoonweg niet van wakker gelegen hebben.

Wat de **keuze van de fusiegemeente(n)** betreft, werd er in de meeste gemeenten contact opgenomen of informele gesprekken gevoerd met verschillende omliggende buurgemeenten. Slechts in één gemeente kwam de initiële vraag van een specifieke buurgemeente en werden hierna andere gemeenten aangesproken. Welke gemeente(n) uiteindelijk overbleven om verdere gesprekken mee te voeren, werd vaak bepaald door de onbereidheid van mogelijke fusiegemeenten om over te gaan tot een fusie. Deze gemeenten opteerden eerder voor een *ad hoc* samenwerking of waren geïnteresseerd in eventuele fusie met andere gemeenten. Uiteraard speelde ook de voorwaarde mee dat de fusiegemeenten samen een minimumaantal inwoners moeten bereiken. In elke gemeente werd wel door minstens één respondent vermeld dat de politieke signatuur van de buurgemeenten een rol speelde in de keuze van de fusiegemeente.

“Ik denk dat we daar niet flauw over moeten doen, dat speelt zeker een rol, als je de huidige fusies tot nu toe analyseert, dat gaat bijna altijd over gemeenten waar er in beide gemeenten één partij zeer sterk staat, daar de lead in kan nemen. Als je met twee compleet tegengestelde coalities in twee gemeenten aan tafel gaat zitten, dat is veel moeilijker om tot een gemeentefusie te komen.” – Schepen

Al werd dit niet door alle actoren erkend. Een **gelijkaardig lokaal profiel** van de gemeenten leek bij de meeste respondenten ook wel een rol te spelen in de keuze van de fusiepartner. Het was niet de hoofddreden om te spreken over een mogelijke fusie, maar het zou een toekomstige fusie wel gemakkelijker maken. De uitspraken van de respondenten verwezen naar verschillende aspecten waarop gemeenten konden overeenkomen: politieke signatuur, landelijk karakter, stedelijk karakter, sociaal-cultureel of economisch profiel, de manier van werken, ingesteldheid en mentaliteit van de inwoners, beleidsvisie, uitdagingen, financiële situatie, niveau van investeringen of belastingen, etc.

////////////////////////////////////

Hiermee samenhangend speelde de geografische ligging van de gemeenten ook een rol. De voorkeur werd vaak gegeven aan buurgemeenten die niet te ver van elkaar liggen, waar geen deels tussenliggende gemeenten zijn en die geografisch een mooi geheel vormen. Een ander aspect dat de fusie zou vergemakkelijken, is de **persoonlijke band** die er heerst tussen de buurgemeenten. Deze persoonlijke band zou volgens de respondenten voort kunnen komen uit een goede verstandhouding of positieve samenwerkingen in het verleden, en zou een fusie in de toekomst kunnen vergemakkelijken.

“Dat moet niet het doorslaggevend argument zijn, maar het helpt wel als je twee burgemeesters hebt die al op ‘speaking terms’ zijn en die vrijuit over dingen durven denken en dromen.” – Algemeen directeur

Vier respondenten twijfelden echter of er een voorkeur gegeven moest worden aan gelijkaardige gemeenten en er niet eerder gekeken moest worden naar **complementaire gemeenten** die elkaar kunnen aanvullen.

“Dat is iets waar ik door heen heel dat avontuur nog niet over uit ben. Fusioneren met zij die het beste op u lijken, trouwen met uw nevenknie, of is het interessant om met een ander profiel te fusioneren? [...] Ik voel heel goed dat het verhaal is om niet te veel verlies te maken, dat heeft ook met politieke contouren te maken, maar als je naar een ander verhaal wilt, en je wilt sterker worden, dat gaat ook niet gebeuren als je alles hetzelfde blijft doen.” – Schepen

Een andere interessante bevinding is het feit dat de percepties binnen een bepaalde gemeente kunnen verschillen wat betreft de keuze van de fusiepartner. Zo zouden er voor- en tegenstanders zijn voor een fusie met een grote stad, zoals bijvoorbeeld Antwerpen. Ook kan de perceptie die leeft in de ene gemeente verschillen van de perceptie van de buurgemeenten, wat betreft de bereidwilligheid om te fusioneren. Soms kan de ene gemeente het idee hebben dat een bepaalde buurgemeente bereid is om te fusioneren, terwijl dit niet altijd het geval is.

Binnen de meeste gemeenten verliepen de eerste gesprekken over een mogelijk fusie zeer **informeel**. Uitspraken zoals “*tussen pot en pint*”, “*tussen de soep en de patatten*”, en “*louter cafépraat*” kunnen deze stelling bevestigen. Dit informeel karakter van de gesprekken was één van de mogelijke drempels die verhinderde om tot een concreet fusieplan te komen (infra 5.2.4). De gesprekken bleven vaak hangen in een aftastend en verkennend stadium. Een concreet plan van aanpak of trekkende kracht achter de fusie bleef in alle gemeenten achterwege. In uitzonderlijke gevallen zijn de fusiegesprekken op gang getrokken door een formele uitnodiging te sturen naar mogelijke fusiepartners of zijn er na deze informele aftastende gesprekken formelere bijeenkomsten georganiseerd.

In de meeste gemeenten werd er op één of andere manier wel reeds gekeken naar de **voor- en nadelen** van een mogelijke fusie. Dit gebeurde ofwel op een eerder oppervlakkige manier in de vorm van

onderlinge informele gesprekken intern binnen de gemeente, ofwel door een meer concrete studie die door de gemeente zelf werd uitgevoerd, of werd uitbesteed aan een externe partner. In een aantal gemeenten werd er louter gekeken naar de eigen bestuurskracht, en bij andere gemeenten werd er ook al effectief nagedacht over mogelijke voor- en nadelen van een fusie voor de eigen gemeente. Bij deze analyses werd er getracht om een duidelijk profiel te schetsen van de eigen gemeente en mogelijke fusiepartners waarbij er onder andere gekeken werd naar de financiële gegevens (o.a. belastingen en opcentiemen), gebeurde en toekomstige investeringen, infrastructuur, cultureel aanbod, enz.

“Er is een oppervlakkige analyse gebeurd, die ons nog niet in een bepaalde richting duwt, maar het gaf een aantal zaken objectief weer. De gegevens komen vanuit gemeentemonitor, bestuurskrachtmonitor, ... die geven een idee rond brandweer-kosten, politiekosten, km gemeentewegen, politieke constellatie.... En dan kan je zien welke gemeenten gelijkaardig zijn en welke toch zeer verschillend. Het is een eerste verkennende oefening geweest.” – Algemeen directeur

In één gemeente werd de aanzet gegeven tot een studie, maar deze werd nooit gefinaliseerd. Alle gemeenten waren het er wel over eens dat deze studie zeker geen verloren moeite was en ze op deze manier voorbereid zijn indien de gesprekken over een fusie terug opgestart worden.

“Moest het verhaal opnieuw opgepikt worden, dat is zoals start to run: als je begint te lopen en je hebt een tijd lang niet gelopen, en je begint dan opnieuw, dan heb je toch het gevoel dat je niet helemaal van nul moet beginnen.” – Algemeen directeur

Dit sluit aan bij het feit dat de meeste respondenten vermelden dat de afgesprongen fusie een **uitstel** is en geen afstel. De meeste respondenten verwachten enerzijds dat gemeentelijke fusies tegen de volgende legislatuur verplicht zullen worden, en anderzijds zien de meeste gemeenten in dat een fusie noodzakelijk is omwille van verschillende redenen die verder toegelicht zullen worden in punt 5.2.2 (infra). Een aantal respondenten van twee gemeenten zien een fusie niet als noodzakelijk, omdat de gemeente op zich sterk genoeg is en er geen gemeente zou zijn die een sterkere fusiegemeente zou creëren. Daarnaast verwachten ze in één gemeente dat de voorwaarde voor een minimumaantal inwoners op korte termijn behaald zal worden. Voor alle gemeenten hangt een toekomstige fusie ook af van twee aspecten: ten eerste de manier waarop de politieke kaarten verdeeld zullen zijn na de gemeenteraadsverkiezingen, en ten tweede de volgende stappen die de Vlaamse Overheid zal ondernemen en welke voorwaarden ze zal koppelen aan de fusies, zoals het minimumaantal inwoners en de financiële bonus. Alle gemeenten zijn het er wel over eens dat een fusie een goede voorbereiding vereist, en het een zeer complexe beweging is die niet van vandaag op morgen gebeurt.

“Ik zeg niet ‘nooit fusioneren’, maar je moet wel een goed kader hebben om aan te tonen waarom je het wel zou doen. Je gaat niet zomaar van vandaag op morgen met iemand in zee [...] Het is hier soms al moeilijk omdat je zo een diverse organisatie bent, om de violen gelijk te strijken. Diensten onderling, laat staan dat er andere diensten van dezelfde soort bijkomen die allemaal hetzelfde doen, maar toch een beetje anders en dat in een groter geheel. Mij maak je niet wijs dat het allemaal rozengeur en maneschijn is.” – Schepen

Hoewel de bevroagde gemeenten beslist hebben om uiteindelijk niet te fusioneren, is het fusieproces bij de verschillende gemeenten afgesprongen op diverse momenten, gaande van na louter enkele informele gesprekken, tot na het voeren van een degelijke analyse van de voor- en nadelen van een mogelijke fusie.

5.2.2 Argumenten pro fusie

Ondanks het feit dat de fusie bij de bevroagde gemeenten niet is doorgegaan, zijn er wel initiële gesprekken geweest. De meeste respondenten waren het erover eens dat een fusie verschillende voordelen met zich mee kon brengen, die een sterkere fusiegemeente zou opleveren. De argumenten pro fusie, die ervoor gezorgd hebben dat de eerste stappen richting een fusieproces gezet geweest zijn, worden onderverdeeld in twee categorieën: de positieve redenen en de negatieve redenen.

5.2.2.1 Positieve argumenten

De positieve redenen zijn argumenten waarbij men ervan uitgaat dat de fusie iets kan bijdragen. In dit onderzoek worden deze onderverdeeld in vijf subcategorieën: ‘bestuurlijke redenen’, ‘financieel-economische redenen’, ‘machtspolitieke redenen’, ‘sterkere stem voor de gemeente’, en ‘democratische redenen’.

➤ Bestuurlijke redenen

De bestuurlijke redenen omvatten aspecten die moeten bijdragen tot een betere werking van de eigen organisatie.

De **schaalvergroting** m.b.t. personeel en/of dienstverlenend vermogen die een fusie met zich mee zou brengen was voor de meeste respondenten, voornamelijk burgemeesters en algemeen directeurs, één van de voornaamste redenen om over een mogelijke fusie te spreken. De dienstverlening binnen kleinere gemeenten steunt vaak op individuen. Deze gemeenten hebben vaak maar één stedenbouwkundig ambtenaar, één financieel beheerder, één milieuambtenaar, enz. Bij ziekte of verlof blijft het werk dan ook liggen. Een schaalvergroting zou in dit geval zorgen voor een back-up van personeel en een verhoging van de capaciteit. Door een fusie wordt de expertise van de verschillende gemeenten samengebracht en wordt er als het ware een buffer gecreëerd die meer garantie biedt dat

“Wat beter en efficiënter kan in een bepaalde schaalgrootte [moet men] zeker doen, maar in de front naar de burger toe mag de afstand niet te groot worden. De politieke stiel is al ver genoeg komen te staan van wat er in de dorpsstraat gebeurt.” – Schepen

De meeste respondenten zijn het eens dat het er finaal op neer komt dat de service voor de burger gelijk moet blijven of verbeteren, en tegelijkertijd zouden er op verschillende gebieden **efficiëntiewinsten** gegeneerd moeten worden. Zowel op het gebied van personeel, secretariaat, communicatie zou een fusie de kwaliteit kunnen verbeteren, waardoor er op lange termijn winsten geboekt kunnen worden. Een fusie zou de aanzet kunnen zijn voor een herstructurering waarbij er geopteerd wordt voor minder, maar beter personeel.

“Onze grootste kost is onze loonkost, als we fusioneren is het de bedoeling dat je besparingen doet en dat je de beste mensen met de meeste kennis en knowhow overhoudt en met die mensen gaan we verder gaan.” – Burgemeester

Wel wordt er vermeld dat deze efficiëntiewinsten pas op lange termijn gegenereerd zullen worden. In de beginfase van de fusie zal er nog steeds sprake zijn van een dubbele personeelsbezetting, zal er veel tijd, energie en middelen in kruipen om het fusieproces uit te voeren.

“Je steekt er dus veel tijd in, werkgroepen die je moet oprichten, om eruit te geraken, om een structuur op te zetten, ten koste van andere projecten. Dat is natuurlijk tijdelijk, maar dat is het eerste deel van de legislatuur dat daaraan op gaat. [...] In het begin gaat het met vallen en opstaan, waar veel geld en tijd in kruipt.” – Algemeen directeur

Uitzonderlijk werd er in één gemeente door een schepen en de algemeen directeur gesteld dat een fusie zelfs op lange termijn geen efficiëntiewinsten of kostenbesparing met zich mee zou brengen.

“In dit verhaal heb ik begrepen dat de meeste gaan voor winsten voor de burger, dus minder belastingen. [...] Je hebt de fusiebonus die dient om je schulden af te lossen, in het begin heb je nog echt wel ruimte, maar na 10 jaar, als de bonus uitgewerkt is, en de schulden weg zijn, je hebt minder inkomsten, minder belastingen, dan zit je daar met een negatieve autofinancieringsmarge.” – Algemeen directeur

Het streven naar deze efficiëntiewinsten brengt echter wel het nadeel met zich mee dat gemeenten die op het gebied van sport, cultuur, investeringen, infrastructuur, enz. er minder goed voor staan geen gegeerde partners zijn om mee te fusioneren en het risico lopen om hier uit de boot te vallen.

“Wij hebben als bruidsschat weinig of niks aan te bieden, we zijn klein, arm, geen industrie, we hebben de problemen van de stad, maar oplossingen van een dorp, dus wij zijn niet echt een partij. [...] Daar moeten we wel heel beducht voor zijn, we moeten zorgen: als het dan echt wel body krijgt, dat we niet uit de boot vallen. Het zou kunnen dat het klein broertje dan in de vergeetput komt.” – Burgemeester

Samenhangend met de schaalvergroting hoopt men dat een fusie een **versterking van de lokale bestuurskracht** met zich mee zou brengen. Centraal hierbij staat dat krachten gebundeld kunnen worden om problemen en uitdagingen op een meer georganiseerde en kwaliteitsvolle manier aan te pakken. Gemeenten voelen dat het steeds moeilijker wordt om opdrachten rond te krijgen. Niet alleen worden er steeds meer taken naar het lokale niveau afgestoten, er wordt ook steeds meer professionaliteit verwacht. Daarom is er volgens de gemeenten meer slagkracht nodig.

“Burgers verwachten meer van de lokale overheden en wij kunnen dat niet volgen, niet qua mensen, financiën en politiek slagkracht, dat overstijgt ons. Als je dat op een hoger niveau gaat tillen [...] dan kan je meer diensten uitbouwen en een steviger gemeentebestuur. Dan kan je ook voor meer professionalisering zorgen.” – Schepen

Het feit dat een fusie zou leiden tot de mogelijkheid om samen grensoverschrijdende problemen aan te pakken was geen prioriteit, omdat dit reeds gedaan wordt onder de vorm van intergemeentelijke samenwerkingen (IGS). Wel werd er in vier gemeenten, voornamelijk door de algemeen directeur en de burgemeesters, gewezen op een aantal **nadelen** die deze **intergemeentelijke samenwerkingen** met zich mee kunnen brengen, waardoor er wel eerder geopteerd zou worden voor een fusie. Volgens deze respondenten zouden er in deze IGS te veel gemeenten betrokken worden, waardoor de schaal te groot wordt en het minder werkbaar is. Hierdoor zou de meerwaarde ervan verloren gaan. Gemeenten hebben vaak verschillende ideeën en werken op verschillende manieren waardoor er vastgesteld wordt dat het beleid dat gevoerd wordt binnen deze IGS te ver afstaat van wat er in de gemeente gebeurt. Bovendien is het moeilijk om een IGS aan te sturen, en is er weinig zicht op wat er precies gebeurt.

“Hoe groter je wordt, hoe minder intergemeentelijke samenwerkingen je moet afsluiten. Nu merken we dat we in heel veel intergemeentelijke samenwerkingen zitten. Eigenlijk is de afstand en het beleid dat wordt gevoerd binnen die intergemeentelijke samenwerkingen, dat staat te ver af van wat er in de gemeente gebeurt. De gemeenteraadsleden en de schepenen hebben er weinig zicht op. [...] Als je meer bestuurskracht hebt binnen een grotere gemeente, denk ik dat je daar minder nood aan hebt.” – Burgemeester

De nadelen van intergemeentelijke samenwerkingen zouden zich volgens deze respondenten dus niet alleen op het gebied van efficiëntie bevinden (te groot om werkbaar te zijn), maar IGS zouden ook minder democratisch zijn (moeilijk aan te sturen).

Tot slot zou een fusie volgens vier respondenten ook niet noodzakelijk leiden tot **betera beleidskeuzes** voor de gemeente en de inwoners. Door te fusioneren met andere gemeenten zou het net moeilijker kunnen worden om keuzes te maken, omdat iedereen nog steeds het beste wilt voor zijn eigen gemeente. Elke gemeente heeft ook zijn prioritaire thema's, zoals cultuur of vrije tijd. De kwaliteit van de beleidskeuzes zou ook afhangen van de kwaliteit van de beleidsmensen en de administratie. Wel is men het erover eens dat er gestreefd dient te worden naar de beste structuren, processen, werkwijzen, ... van de verschillende gemeenten.

werd gesteld door drie algemeen directeurs, één financiële directeur en drie schepenen. Volgens deze respondenten zou eenzelfde politieke voorkeur wijzen op gemeenten die in dezelfde richting denken en tot op een bepaald niveau dezelfde ideeën hebben. Voor een stuk zou dit gemeenten dicht bij elkaar brengen, waardoor er makkelijker en in een meer vertrouwde omgeving gesprekken aangegaan kunnen worden.

“Ik denk dat dat [argument] zeker en vast eentje is die speelt, daar moeten we niet flauw over doen. Het gaat uiteindelijk over de politieke knikkers en hoe ze verdeeld worden.” – Schepen

Deze stelling wordt echter niet door alle respondenten erkend. Volgens hen was de politieke signatuur geen doorslaggevende factor. Deze bevinding kan echter in vraag gesteld worden, gezien 14 van de 15 gemeenten die uiteindelijk wel gefusioneerd zijn CD&V-gemeenten zijn.

➤ **Sterkere stem voor de gemeente**

Het merendeel van de respondenten hoopt met een fusie ook een **sterkere stem** te hebben t.o.v. de lokale regio, de provincies of de Vlaamse of federale overheid. Kleinere gemeenten zouden minder gehoord worden en minder kunnen afdwingen, wat hun in een zwakkere onderhandelingspositie plaatst. Er wordt gesteld dat een grotere fusiegemeente met meer inwoners meer slagkracht heeft en meer kan doorweten. Uitspraken zoals “je kan harder op tafel slaan” en “als grotere gemeente heb je een betere onderhandelingspositie” bevestigen deze stelling. Gemeenten trachten hierdoor niet alleen hun eigen agenda meer te realiseren, maar hopen op deze manier ook meer inspraak te hebben in het beleid van de Vlaamse regering.

“Het feit dat je meer een partner wordt waar men rekening mee moet houden heeft duidelijk meegespeeld. In het provinciaal beleid en het Vlaams beleid, als wij iets zeggen daar liggen ze niet wakker van. [...] als wij groter worden gaan ze ons niet aan de kant duwen.” – Algemeen directeur

Een schepen stelt echter wel dat deze sterkere positie relatief is, indien de omliggende gemeenten groot zijn, waardoor de fusiegemeente hier bovengaan moet stijgen indien ze daadwerkelijk een sterkere stem wil in de lokale regio.

Zowel de **uitholling van de provincies**, als het creëren van een grotere **centrumfunctie** speelden, tot slot, volgens de meeste respondenten geen rol in het fusieverhaal van de gemeenten.

➤ **Democratische redenen**

De democratische redenen speelden volgens de respondenten meestal geen rol in het hele fusieverhaal, al werd er niet getwijfeld aan het feit dat democratie en participatie belangrijk zijn. Opvallend was dat zes van de zeven algemeen directeurs zich hierover hebben uitgesproken.

////////////////////////////////////

“Burgerparticipatie en dergelijke zijn begrippen waar we terug naar moeten gaan. We zijn zo zakelijk geworden dat het niet meer menselijk is. We moeten de norm terug leggen bij de mensen, daarvoor doen we het en dat waren we even vergeten. Co-participatie, co-creatie, samen vormgeven aan de gemeenschap.” – Algemeen directeur

De meningen waren echter zeer verdeeld wat betreft het al dan niet democratische gehalte van een fusiegemeente en de mogelijkheid om participatie op te zetten met de burgers. Een kleine gemeente is vaak laagdrempelig, kan deze basisdemocratie ook bewaard blijven in een grotere fusiegemeente? Ook twijfelt men eraan of participatie makkelijker te organiseren valt in een grotere gemeente. Niet alle aspecten zijn belangrijk voor elke deelgemeente, voornamelijk als het gaat om lokale problemen. Eén respondent stelt zelfs dat het eerder een uitdaging is om in een lokale overheid aan participatie te doen, omdat er verschillende dynamieken betrokken zijn, zoals de politiek, de administratie en de burgers. Het is geen eenvoudige opdracht om vanuit deze verschillende meningen tot een consensus te komen.

5.2.2.2 Negatieve argumenten – beschermende redenen

De negatieve redenen zijn argumenten waarbij men ervan uitgaat dat een fusie wenselijk is, maar net omdat deze iets negatiefs kan vermijden (eerder dan, zoals tot nu toe besproken, iets positief kan bewerkstellingen). Het gaat hier eerder om een defensieve beslissing van gemeenten om twee zaken te vermijden: een verplichte fusie, en verweesd achterblijven tussen wel gefusioneerde gemeenten.

De meeste respondenten zijn het eens dat **verplicht fusioneren** een onvermijdelijke beweging is die de volgende legislatuur zal plaatvinden. In de meeste gemeenten heeft deze druk dan ook wel meegespeeld om de gesprekken rond een fusie op te starten. Men wil hierdoor voornamelijk anticiperen op een mogelijk verplichte fusie, zodat men nog steeds de vrije keuze heeft om met de voor hen beste buurgemeente samen te gaan. Men wil namelijk *“trouwen met de beste bruid”*.

“We hadden de vrees als het nu niet verplicht is, zal het de volgende legislatuur wel zijn. Dus dan is het beter om zelf aan het stuur te zitten, zelf te kunnen kiezen. Daarom hebben we op een bepaald moment gezegd om de verschillende opties te gaan bekijken.” – Schepen

Een aantal gemeenten zijn uitgekomen op een uitgetekende kaart waarbij aangeduid werd welke gemeenten met elkaar zouden moeten fusioneren. Met vrijwillige fusies tracht men dus te vermijden dat men zou samengaan met een ongewenste buurgemeente (fiscaliteit, infrastructuur, etc.) of opgeslorpt zou worden door een grote stad, zoals in de regio Antwerpen het geval zou kunnen zijn. Dit laatste creëerde bij een aantal respondenten de vrees om minder of niets meer te zeggen te hebben. Door te fusioneren met andere gemeenten zou er een groter front gevormd kunnen worden, waardoor men sterker zou staan in toekomstige onderhandelingen met de stad. Toch waren de meningen

hieromtrent enigszins verdeeld, en waren enkele respondenten binnen diezelfde gemeenten wel voorstander van een fusie met een grote stad. Zij zagen hierin namelijk wel een aantal voordelen: betere dienstverlening voor de bevolking, mobiliteit, woonkwaliteit, onderwijs, meer professionaliteit, beter communicatieplatform, meer expertise, enz.

“De problematieken waar wij mee geconfronteerd worden, zijn een beetje uitlopers van de stedelijke problematieken. Je kan die niet op lokaal niveau oplossen, daar heb je een stadsregio voor nodig, die de individuele belangen van die kleine gemeenten overstijgt.” – Schepen

In één gemeente was er niet echt vrees voor verplichte fusies, omdat ze met alle buurgemeenten wel mogelijkheden zien. Bovendien geeft een vrijwillige fusie niet altijd zekerheid op succes.

“Een verplichte fusie, dat kan dan nog meevallen. Je kan ook denken dat het goed is om met een bepaalde gemeente nu te fusioneren, maar achteraf blijkt dan dat het niet de gewenste resultaten geeft. Voor mij vind ik het niet een probleem als het opgelegd wordt. Voor mij persoonlijk is er niet echt een gemeente waar ik niet mee zou willen fusioneren.” – Voorzitter gemeenteraad

Slechts in één gemeente werd er **druk** gevoeld van **omliggende gemeenten** die aan het fusioneren zijn. Deze fusiebewegingen zouden het interne debat wel op de agenda gezet hebben. Deze tendens maakt dat de buurgemeenten zich beginnen te positioneren, en de keuze voor een fusiepartner steeds beperkter wordt. Voor de andere gemeenten heeft deze druk niet echt meegespeeld, voornamelijk door het feit dat er slechts een beperkt aantal gemeenten aan het fusioneren zijn.

5.2.3 Argumenten contra fusie

De argumenten pro fusie zijn de redenen waarom de uiteindelijke fusie niet is doorgegaan. In het onderzoek werden heel wat redenen vermeld. Daarom worden enkel deze redenen die door minstens acht respondenten werden vermeld, hier uitvoerig besproken. De andere redenen worden kort toegelicht onder de titel ‘andere’. De volgende zes hoofdredenen worden hier uitvoerig besproken: ‘gemeenteraadsverkiezingen’, ‘het gebrekkige politieke draagvlak’, ‘de onbereidheid van de buurgemeenten’, ‘gebrek aan tijd’, ‘onaantrekkelijke buurgemeenten’, en ‘andere factoren’.

5.2.3.1 De gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2018

Voor veel respondenten zijn de gemeenteraadsverkiezingen een grote factor geweest in het afspringen van de fusiegesprekken, omwille van drie mogelijke redenen. Ten eerste waren een aantal gemeenten niet tijdig aan de fusiegesprekken begonnen, waardoor een mogelijke fusie niet meer zou lukken voor de aankomende gemeenteraadverkiezingen. Fusiegesprekken zouden in dit opzicht in het begin van de gemeentelijke legislatuur moeten plaatsvinden. Ten tweede wilden een aantal gemeenten de lokale

Samenhangend met de gemeenteraadsverkiezingen, die eerder verwijzen naar het algemeen belang, speelde bij enkele respondenten ook wel het persoonlijk belang mee, namelijk de schrik bij de politici om hun **mandaat te verliezen**. Dit werd echter niet altijd expliciet uitgesproken binnen de gemeente, maar zou toch meespelen in het achterhoofd van de politici. Het electoraal belang en de individuele belangen lijken hier toch op de voorgrond te treden.

Een algemeen directeur bevestigt deze stelling, en stelt zelfs dat dit ook het geval is op het ambtelijk niveau:

Voor een aantal respondenten zou dit verlies van mandaten echter geen rol gespeeld hebben, onder andere omdat de politieke verhoudingen anders kunnen liggen na de verkiezingen, of omdat persoonlijke aspecten een rol spelen zoals de leeftijd van de betrokken persoon. Eén burgemeester gaf expliciet aan dat hij een leeftijd had bereikt waarop hij bereid is om een stap opzij te zetten.

Vanuit alle functies, behalve die van de burgemeester, werd er vermeld dat er niet altijd sprake was van een politiek draagvlak binnen de eigen gemeente of uitzonderlijk in de buurgemeente(n). Dit gebrekkige draagvlak kon zich op verschillende niveaus bevinden: in de eigen fractie, bij de coalitiepartners, in de gemeenteraad, of bij de oppositie. Dit gebrekkige draagvlak kende volgens bepaalde respondenten verschillende oorzaken: men stond niet achter een fusie omdat het niet voordelig was voor de gemeente; men werd gewoonweg niet betrokken in de gesprekken; of men werd laattijdig/niet op de hoogte gebracht van een mogelijke fusie. Een aantal keer werd ook vermeld

dat dit gebrekkige politieke draagvlak niet het officiële verhaal is dat daar naar de buitenwereld werd gecommuniceerd.

“Ik denk dat het is afgesprongen omdat wij intern in de coalitie wisten hoe de vork in de steel zat. Maar het verhaal dat ik nu doe, daar zijn we niet mee naar buiten gekomen. [...] Als je je eigen coalitiepartner al niet mee hebt en er waren kritische vragen vanuit de oppositie.” – Schepen

5.2.3.3 De onbereidheid van de buurgemeenten

Een andere belangrijke factor die aan de basis ligt van het afspringen van de gemeentelijke fusies, is de onbereidheid van de buurgemeenten om er mee verder te gaan. Sommige gemeenten vinden zichzelf een aantrekkelijke 'prooi' omwille van goede infrastructuur, veel investeringen, lage belastingen, enz. en begrijpen niet dat de buurgemeenten niet doorgeduwd hebben. In de vorige twee punten werden al twee mogelijke redenen vermeld voor deze onbereidheid, enerzijds de keuze om alleen naar de kiezer te gaan, en anderzijds het gebrekkige politieke draagvlak in de buurgemeenten. In de gesprekken komen echter nog de volgende redenen naar voren: de buurgemeenten hebben louter niet gereageerd op de vraag van een gemeente om te fusioneren, buurgemeenten zijn geïnteresseerd in eventuele fusie met een andere gemeente, of buurgemeenten willen eerder *ad hoc* samenwerken.

5.2.3.4 Gebrek aan tijd

De tijd speelt ook een belangrijke rol in heel het fusieverhaal. Ten eerste was de periode waarin het fusieverhaal zich afspeelt van belang. Voor een aantal gemeenten kwamen er te veel belangrijke bewegingen bij elkaar, enerzijds – zoals reeds eerder vermeld - de gemeenteraadverkiezingen in oktober 2018, maar anderzijds ook de fusie van het OCMW en de gemeente die vaak nog volop aan de gang is.

“Dat was voor mij het eerste om de fusie uit te stellen, eerst OCMW en gemeente. Dat was gewoon te veel. Nu merken we al dat we handen en mensen te kort komen om het te trekken en uit te voeren. Als daar nog eens een fusie bij komt. Dat is heel complex. Dat is wel heel ongelukkig gekozen door de Vlaamse overheid, die timing.” – Financieel directeur

Ten tweede gaven veel respondenten zelf toe dat ze er te laat mee begonnen zijn deze legislatuur, het was bij wijze van spreken al 5 voor 12. Om geen onverantwoorde beslissingen te nemen, heeft men ervoor gekozen om er deze legislatuur niet mee verder te gaan.

“Ik heb nog altijd het gevoel dat als we meer tijd gehad zouden hebben, zouden we verder geraakt zijn. [...] Want je voelde dat er een dynamiek op gang kwam, dat mensen het niet bedreigend vonden. Dus ik had het gevoel dat er iets begon te leven, tot op vandaag.” – Algemeen directeur

5.2.3.5 Onaantrekkelijke buurgemeenten

Een aantal buurgemeenten waren voor bepaalde respondenten geen goede fusiepartners omwille van de achterstand die ze hadden opgebouwd op verschillende vlakken zoals infrastructuur, wegen, investeringen, en/of omwille van de hoge schuldenlast en belastingen. Eén van de motieven om wel te fusioneren, is dat de burger er beter van moet worden (supra 5.2.2.1). Fusioneren met een gemeente waar nog veel investeringen dienen te gebeuren, zou een te grote kost zijn. Ook de financiële bonus die wordt aangeboden, zou hier slechts een deel van de oplossing zijn, aangezien deze slechts enkele jaren zou meegaan.

“Het is ook zo als je een sterke gemeente bent op financieel vlak, en je gaat samen met een gemeente die tekorten heeft, dan zijn het de burgers van de rijkere gemeenten die gaan moeten opdraaien en dat is moeilijk.” – Financieel directeur

5.2.3.6 Andere factoren

In dit punt worden heel wat andere factoren opgesomd die volgens maximum zeven respondenten een rol gespeeld kunnen hebben in het afspringen van de fusie. Ze worden opgesomd naar afnemend aantal respondenten die het betrokken punt aangaven.

- > Slechte ervaringen in het verleden die een stempel hebben gedrukt op de relatie tussen gemeenten.
- > De schrik dat de afstand tot de burger te groot wordt.
- > De schrik dat de eigenheid van de gemeente verloren gaat.
- > Een grotere gemeente biedt geen garantie op een betere dienstverlening.
- > De gemeenten zouden voor elkaar geen efficiëntiewinsten opleveren.
- > De gemeente heeft geen nood aan een fusie omdat ze op zichzelf sterk genoeg is, onder meer wat betreft het aantal inwoners.
- > De angst om los te laten en in een groter geheel geen controle meer te hebben.
- > Het definitieve karakter van fusies.
- > De onzekerheid van het ongekende.

In één van de onderzochte cases waar buurgemeenten gescheiden werden door de provinciegrens waren er nog een aantal specifieke moeilijkheden, zoals de invloed op de politieke verhoudingen, de toename van het aantal intergemeentelijke samenwerkingen, de verandering van gerechtelijk arrondissement, en economische gevolgen. Al stellen de meeste respondenten in deze gemeenten dat de fusie ook zonder de drempel van de provinciegrens niet gelukt zou zijn.

5.2.4 Drempels

In de verschillende gemeenten werden ook heel wat drempels ervaren. Dit zijn factoren die in de perceptie van de respondenten, niet geleid hebben tot het afspringen van de fusie, maar die het fusieproces op één of andere manier zouden kunnen bemoeilijken hebben.

Zoals blijkt uit punt 5.2.1 (supra) was voor veel gemeenten het lokaal profiel van de buurgemeenten belangrijk, voornamelijk dat ze op verschillende vlakken gelijkaardig waren, zoals sociaal-cultureel, niveau van belastingen, investeringen, enz. Ten eerste is het feit dat **gemeenten** dan ook te **verschillend** zijn niet zozeer een argument om de fusie stop te zetten, maar zou dit het proces wel bemoeilijken. Het gaat hierbij om aspecten zoals een te verre afstand, geen gunstige ligging, verschillend beleid, of een verschillende mentaliteit. Het is voor de gemeenten belangrijk om toch enkele bindingselementen te hebben om een fusie aan te gaan.

Ten tweede werd er ook gevraagd naar het **draagvlak bij de bevolking**. In geen enkele gemeenten werd er een concrete peiling gedaan naar de mening van de burgers. Volgens de meeste respondenten in zes gemeenten lijken de burgers niet wakker te liggen van een mogelijke fusie. De algemene stelling, volgens de respondenten, is dat burgers minder emotioneel en eerder rationeel redeneren, in die zin dat ze meer belang hechten aan een goede service.

“De bevolking hier ligt niet wakker van het bestuur. Als mijn huisvuil wordt afgehaald, als mijn straat schoon is, als mijn kinderen naar een deftige school kunnen, als er horeca, cultuur en ontspanning is, dan is het goed voor hen. Wanneer moet ik bij het bestuur zijn, één keer om de tien jaar om mijn pas te vernieuwen, één keer als ik ga trouwen, en één keer om te bouwen. Voor de rest zie je die niet. We moeten dat ook hier overroepen.” – Algemeen directeur

Ondanks deze algemene bevinding, dat men er niet wakker van zou liggen, werd er wel vermeld dat er geen draagvlak zou zijn om te fusioneren met een welbepaalde gemeente, omdat deze niet aantrekkelijk was, of omdat men niet opgeslorpt zou worden door een grote stad. In deze gevallen zou het gebrekkige draagvlak bij de bevolking het fusieproces kunnen bemoeilijken. Respondenten menen dat je als gemeente de fusie moet kunnen ‘verkopen’ aan de burgers, door middel van duidelijke communicatie. Toch zou volgens sommige respondenten dit gebrekkige draagvlak geen reden mogen zijn om de fusie af te blazen als de burgers er finaal beter van worden.

“Draagvlak bij de bevolking is voor mij geen hinderende factor om tot een gemeentefusie over te gaan. Ik vind dat je af en toe als politici ook moet zeggen, van ondanks wat de mensen denken, het moet toch gebeuren. Dat is zoals belastingen, als je het buikgevoel van mensen volgt, ga je nooit de belastingen verhogen. Af en toe moet dat. Met een gemeentefusie is dat hetzelfde.” – Schepen

Slechts in één gemeente lijkt men er zeker van te zijn dat er geen draagvlak is bij de bevolking. Volgens deze gemeente vindt de bevolking het niet nodig dat er overgegaan wordt tot een fusie. Bovendien zou er ook weinig affiniteit zijn met de mogelijke fusiepartners.

Een burgemeester stelt ook dat het belangrijk is dat een fusie een aantal *quick wins* kan genereren, zodat je aan de burgers snel het voordeel van een fusie kan aantonen. Dit kan dan een tegengewicht bieden aan de emotionele weerstand die zich eventueel kan voordoen. Volgens deze respondent is het dan ook belangrijk dat het emotionele aspect niet geheel genegeerd wordt. Voor de bevolking blijkt het wel nog belangrijk te zijn dat de **eigenheid van de deelgemeenten** en de lokale verbondenheid niet volledig verloren gaan in het hele fusieverhaal, ondanks de voornamelijk rationele redenering.

Ten derde zou het fusieproces bemoeilijkt worden door een **gebrek aan trekkende kracht** of concreet plan van aanpak.

“Er was geen onderbouwd plan van aanpak. En om u in zo een avontuur te storten dan moet je goed weten waar je naar toe wilt. Als ik die keuze wil maken om als het ware mijn gemeente op te geven dan wil ik dat doen op basis van een dossier en goede argumenten, en niet we zullen wel zien.” – Schepen

Dit gebrek aan een concreet plan had vaak te maken met de informele sfeer waarin de gesprekken werden gevoerd, zoals reeds werd gesteld in 5.2.1 (supra).

Ook wat de drempels betreft, werden er nog een aantal **andere drempels** vermeld door een beperkt aantal respondenten:

- > De schrik bij het personeel voor het verlies van hun functie.
- > Er is reeds sprake van een goed functionerende gemeente.
- > Er is een beperkte expertise en middelen om het fusieproces te bewerkstelligen.
- > De beweging van de vrijwillige fusies is gepasseerd, waardoor men niet meer de druk voelt om ermee verder te gaan.
- > Een fusie zou de noodzaak tot veranderen van politiezone en/of hulpverleningszone met zich meebrengen.

5.2.5 Rol van de Vlaamse overheid

In het onderzoek werd er ook voor een stuk gepeild naar de rol van de Vlaamse overheid in heel dit fusieverhaal. Hierbij werden er drie thema's bevraagd: hoe respondenten aankijken tegen de instrumenten van de Vlaamse overheid, en de aangeboden steun door de Vlaamse overheid, en welke steun de Vlaamse overheid nog kan bieden naar de toekomst toe.

kort wat betreft federale thema's, zoals politie en hulpverlening.²⁷ Enkele respondenten hebben specifiek verwezen naar het online **draaiboek** dat de Vlaamse overheid heeft ontwikkeld en ook ter beschikking wordt gesteld op de website. Dit draaiboek biedt aan de gemeenten een aantal handvaten om het veranderingstraject te begeleiden.²⁸

“Ze hebben daar een draaiboek met verschillende stappen en die informatie is ook enorm duidelijk. Het is bijna een soort van stappenplan dat zij aanbieden. Ik heb daar ook veel informatie in gevonden om naar de raadsleden toe te communiceren wat het nu allemaal inhoudt en betekent.” – Algemeen directeur

Buiten deze informatie die op elk moment geraadpleegd kan worden door de gemeenten, zijn er in zo goed als alle gemeenten **plaatsbezoeken** geweest door leden van het Agentschap van Binnenlands Bestuur. Deze gemeenten waren tevreden over de informatie die werd gegeven. Er werd samengezeten rond materies die belangrijk waren voor de specifieke gemeenten, en concrete vragen werden duidelijk beantwoord. Twee respondenten binnen de gemeenten die over een provinciegrens heen zouden moeten fusioneren, hielden er een andere mening op na wat betreft de aangeboden hulp. Deze gemeenten zijn als het ware de testcase voor de Vlaamse overheid. De respondent uit de ene gemeente vond dat er eerder méégedacht werd dan informatie werd aangeboden. Voor een aantal specifieke aspecten konden, volgens deze persoon, dan ook nog geen antwoorden en oplossingen aangereikt worden. De andere respondent was echter zeer tevreden over de informatie die gegeven werd en vond dat alle vragen beantwoord werden, eveneens praktische zaken die verbonden waren aan een fusie over provinciegrenzen heen, zoals politiezone en gerechtelijk arrondissement.

5.2.5.3 Spelregels

Naast het ingaan op de reeds aangeboden steun werd er aan de respondenten ook gevraagd op welke manier de Vlaamse overheid in de toekomst nog steun kan bieden.

Ten eerste is het volgens de respondenten nodig dat de Vlaamse overheid tegen de volgende legislatuur **meer duidelijkheid brengt** over de richting die ze nu wilt uitgaan. Voor de gemeenten is het momenteel onduidelijk wat nu juist de ‘spelregels’ zijn, waardoor men nu in het duister tast. Respondenten willen meer duidelijkheid over de volgende vragen:

- > Zal de financiële bonus verlengd worden?
- > Zullen de fusies verplicht worden en zo ja, onder welke voorwaarden? Zal er een verplicht aantal minimum inwoners zijn? Zullen de gemeenten nog een vrije keuze krijgen in het kiezen van een fusiegemeente?
- > Wat is de timing van de volgende fusies?
- > Op welke manier kunnen we de bevolking goed informeren?

²⁷ De lokale besturen zouden inmiddels wel al rechtstreeks door de Vlaamse overheid geïnformeerd zijn over verdere stappenplannen en instructies omtrent deze federale thema's.

²⁸ Zie hiervoor de website van Agentschap Binnenlands Bestuur: <https://lokaalbestuur.vlaanderen.be/draaiboek-fusies>

Ten tweede waren alle gemeenten voorstander van het **verlengen van de financiële bonus** bij toekomstige fusies.

“Moesten ze naar de toekomst toe zonder die financiële bonus werken, dan is dat compleet onhaalbaar. Dan is het al onmiddellijk negatief, en dan zie ik niet dat één bestuur dat gaat doen zonder dat men verplicht wordt. Door die bonus was het fusieverhaal nog in zekere zin verteerbaar en verkoopbaar naar de burger toe.” – Algemeen directeur

Wel wordt er door gemeenten die er financieel goed voor staan en dus weinig schulden hebben, vermeld dat deze bonus niet enkel voor schuldafbouw zou mogen dienen. Zo worden besturen die het goed doen immers als het ware gestraft. Door een aantal burgemeesters en een algemeen directeur wordt voorgesteld om het gemeentefonds met dit bedrag te verhogen, zodat gemeenten vrij kunnen kiezen waaraan ze het bedrag kunnen besteden. Uiteraard dienen de uitgaven wel verantwoord en gecontroleerd te worden.

Ten derde werd er gewezen op de nood aan **specialisten of consultants** die vanuit de Vlaamse overheid gedetacheerd moeten worden naar de gemeenten om het fusieproces te ondersteunen en vorm te geven. Binnen de gemeenten heeft men vaak niet voldoende expertise, tijd en middelen om het fusieverhaal tot een goed einde te brengen. Hierbij wordt er ook gewezen op een aantal voorwaarden waaraan deze specialisten dienen te voldoen:

- > Ze moeten ervaring en achtergrondkennis hebben op het vlak van fusies.
- > Ze moeten kennis hebben op het vlak van politiek.
- > Het is een consultant in opdracht van het lokaal bestuur, die deze ondersteunt en meedenkt en niet komt zeggen hoe het moet.
- > Ze worden eventueel verantwoordelijk gesteld voor een bepaalde regio.

Belangrijk hierbij is dat er ook voldoende rekening wordt gehouden met de menselijke factor in een organisatie. Niet alleen de structuren, processen, etc. moeten veranderen, maar ook de *mind set* van de mensen zal moeten veranderen.

“Maar de mindset van mensen om professioneler te gaan werken en af te stappen van het pietluttige en kleinburgerlijke en het heel lokale dat is heel moeilijk.” – Algemeen directeur

Daarnaast worden er nog een aantal **praktische zaken** vermeld, die het fusieproces zouden kunnen vergemakkelijken:

- > De Vlaamse overheid zou een aantal templates kunnen voorzien om de studie van de voor- en nadelen van een fusie te vergemakkelijken. Bijvoorbeeld om de financiële oefening te maken, zou ze een Excel tabel kunnen voorzien die je moet invullen. Op deze manier zouden de berekeningen in de verschillende gemeenten ook op dezelfde manier gebeuren.

- > De website zou op een aantal thema's nog uitgebreid moeten worden: OCMW's, hulpverleningszone, etc.
- > Op basis van de gemeenten die wel gefusioneerd zijn, zou de Vlaamse overheid een aantal *best practices* kunnen voorzien, maar ook inzicht kunnen geven in mogelijke valkuilen waarmee gemeenten te maken kunnen krijgen.
- > De Vlaamse overheid zou gemeenten een tussentijdse rapportering kunnen laten maken om de voortgang van het fusieproces te bewaken.
- > De Vlaamse overheid zou de mogelijkheid moeten voorzien aan gemeenten om een nieuwe bestuurskrachtmeting te laten doen.

5.2.6 Andere ideeën

Los van de ondersteuning die de Vlaamse overheid kan aanbieden, hadden verschillende respondenten nog een aantal andere interessante pistes, ideeën, voorstellen die een bron van informatie kunnen zijn voor de Vlaamse overheid.

Indien de Vlaamse overheid van plan is door te gaan met de fusiebeweging zou het ten eerste volgens een groot aantal respondenten geen slecht idee zijn om er wat meer **druk** achter te zetten. Ze zien dit in de vorm van het opleggen van een deadline voor vrijwillige fusies. Na het verstrijken van deze deadline zullen fusies verplicht opgelegd worden door het uittekenen van een kaart. De vrije keuze zou dus nog voor een zekere periode behouden moeten worden. Ook bij de verplichte fusies zouden gemeenten nog steeds de mogelijkheid moeten krijgen om andere voorstellen te doen, die de Vlaamse overheid dan kan goed- of afkeuren.

“Ik geloof in vrijwillige fusies, dat is het beste. Dat het van onderuit komt dat gemeenten zelf kunnen beslissen, maar er moet een stok achter de deur zijn. Als men tegen een bepaalde deadline niet vrijwillig gefusioneerd is, zal men op basis van een aantal parameters, die op voorhand gekend zijn, transparant zijn, gaan beoordelen of een gemeente onafhankelijk kan blijven of over moet gaan tot een fusie.” – Schepen

Hiermee samenhangend zou de volgende golf van fusies aangevat moeten worden in het begin van de gemeentelijke legislatuur, zodat men voldoende tijd heeft om voorbereid het fusieproces aan te vatten.

Ten tweede zijn enkel respondenten ook wel voorstander van **ambtelijke fusies**. Indien gemeentelijke fusies geen oplossing bieden, zou dit volgens hen een goed alternatief zijn. Er wordt hierbij verwezen naar Nederlandse gemeenten die dit bewerkstelligen door middel van een getekend samenwerkingsakkoord dat juridisch onderbouwd is. Hierin wordt er gewerkt met één personeelsdienst, één financiële dienst, enz., maar de bestuurlijke eenheden, de gemeenteraad, de beleidsdiensten blijven afzonderlijk zodat de afstand tot de burger niet te groot wordt.

Ten derde was één respondent voorstander voor het oprichten van **regiobesturen** waarbij de provincies en de intercommunales afgeschaft worden, maar de gemeenten blijven bestaan, om ook zo de burger dicht bij het lokale bestuur te houden.

Om het dichtbij karakter van het lokale bestuur bij de bevolking te behouden, maak van alle tussenniveaus Oost-Vlaanderen, West-Vlaamse Ardennen, Waasland, Meetjesland en Gent maak daar vier regio's van. Maak regio Meetjesland en zorg voor een verkozen bestuur. – Schepen

Ten vierde werd er ook verwezen naar de **mogelijkheid tot defusie**. Dit zou door de Vlaamse overheid ook meer gepromoot moeten worden, zodat het definitieve karakter van een fusie in mindere mate een drempel vormt. Bovendien zouden bepaalde gemeenten een aantal wijken bevatten die in principe geen enkele binding hebben met de gemeente. Deze wijken zou men moeten kunnen 'afknippen' en laten aansluiten bij de aangrenzende gemeente waar er wel een binding is.

5.3 BESLUIT

Dit onderzoek betreft een kwalitatief exploratief onderzoek naar de motieven en belemmeringen voor gemeentelijke fusies. Door middel van semigestructureerde interviews werden er in totaal 27 respondenten bevraagd in zeven verschillende gemeenten. Hierbij werd er gefocust op vijf thema's: het fusieproces, argumenten pro fusie, argumenten contra fusie, ervaren drempels, en de rol van de Vlaamse overheid. Tijdens de analyse werd er gelet op mogelijke verschillen tussen politici en ambtenaren, maar voor de meeste resultaten konden hier geen opvallende verschillen vastgesteld worden.

Wat het **fusieproces** betreft, werden de meeste gesprekken over een mogelijke fusie geïnitieerd door de burgemeester, uitzonderlijk gebeurde dit door het schepencollege of de algemeen directeur van de gemeente. De keuze van de fusiepartner werd hierbij beïnvloed door verschillende factoren, zoals de politieke signatuur, de bereidheid van de fusiepartner, het aantal inwoners, of de aantrekkelijkheid van de buurgemeenten. Daarnaast zouden gelijkaardige gemeenten een fusie vooral gemakkelijker maken. Men verwacht dat gelijkaardige gemeenten wat betreft het sociaal-cultureel profiel, de manier van werken, de beleidsvisie, enz. makkelijker zullen fusioneren. Er zijn echter ook een aantal respondenten die zich afvragen of er niet gekeken moet worden naar complementaire gemeenten, zodat ze elkaar kunnen aanvullen. Daarnaast werd er ook verwezen naar de persoonlijke band tussen gemeenten die kan ontstaan door goede persoonlijke relaties, of goede ervaringen of samenwerkingen in het verleden.

In zo goed als alle gemeenten werd er nagedacht over de mogelijke voor- en nadelen van een fusie. Enerzijds gebeurde dit door onderlinge gesprekken, anderzijds door een meer concrete studie. In alle gemeenten verliep het proces echter heel informeel, waardoor een concreet fusieplan vaak achterwege bleef. Toch zijn de meeste respondenten in de bevraagde gemeenten het erover eens dat het niet doorgaan van de fusie een uitstel is, eerder dan een afstel.

De **argumenten pro fusie** bestaan ten eerste uit positieve redenen waarbij men ervan uitgaat dat een fusie iets kan bijdragen voor de gemeenten. Uit de resultaten blijkt dat voornamelijk de bestuurlijke redenen een belangrijke rol spelen. In veel gemeenten gewezen op het feit dat de dienstverlening in lokale besturen vaak steunt op individuen. Een fusie zou een schaalvergroting met zich meebrengen die kan zorgen voor een back-up van het personeel in geval van ziekte of verlof. Hiermee samenhangend kan er voorzien worden in een betere dienstverlening en meer professionalisering door de garantie op continuïteit en het samenbrengen van meer kennis, competenties en expertise. Op lange termijn hopen gemeenten om efficiëntiewinsten te genereren op het gebied van personeel, secretariaat, communicatie, enz. In één gemeente werd er echter gesteld dat zelfs op lange termijn er geen sprake zou zijn van efficiëntiewinsten of kostenbesparing. Een aantal gemeenten wezen ook op de nadelen van intergemeentelijke samenwerkingen, waardoor een fusie het overwegen waard was. Zo zouden intergemeentelijke samenwerkingen minder efficiënt zijn omwille van de omvang en minder democratisch door de moeilijke aansturing. Daarnaast werd er ook verwezen naar **financieel-economische redenen**. Voor een aantal gemeenten werd een fusie overwogen vanuit economische noodzaak. Veel van de gemeenten zijn op zichzelf te klein en door samen te gaan met een gemeente die financieel sterker staat, wordt er naar de toekomst toe voorkomen dat men economisch op zijn tandvlees zal zitten. De financiële bonus van de Vlaamse overheid was voor veel gemeenten een aanzet om gesprekken over een fusie aan te gaan, maar zeker niet de hoofdreden. Bovendien was deze bonus niet aantrekkelijk voor gemeenten die weinig tot geen schulden hebben. De **machtspolitieke redenen** bleken uit de resultaten voornamelijk mee te spelen in het achterhoofd van de respondenten. In elke gemeente werd er wel vermeld dat eenzelfde politieke voorkeur een rol speelt, in die zin dat het zou wijzen op gemeenten die in dezelfde richting denken, waardoor de gesprekken vlotter zouden verlopen. Daarnaast zou een fusie ook belangrijk zijn om de **stem van de gemeenten te versterken** t.a.v. de lokale regio, de provincies, en/of de Vlaamse of Federale overheid. Het zou gemeenten in een betere onderhandelingspositie plaatsen. Wat het draagvlak van de bevolking betreft, lijkt de algemene stelling te zijn dat burgers eerder rationeel dan emotioneel denken en voorrang geven aan een goede gemeente op het vlak van cultuur, scholen, horeca, enz. Wel zou het volgens een aantal respondenten voor de bevolking belangrijk zijn dat hierbij de eigenheid van de deelgemeenten bewaard blijft. Wat de **democratische redenen** betreft, waren alle gemeenten het erover eens dat democratie en participatie twee belangrijke begrippen waren voor een lokaal bestuur. Toch speelden deze redenen minder een rol in het hele fusieverhaal. Voornamelijk omdat verschillende respondenten twijfelden aan het democratische gehalte van een grote fusiegemeente en de mogelijkheid om participatie op te zetten.

Naast de positieve redenen werd er ook gekeken naar negatieve redenen, waarbij men ervan uitgaat dat een fusie iets kan vermijden. De voornaamste reden echter om de gesprekken rond een mogelijke fusie op te starten, was het vermijden van een **verplichte fusie**, die er volgens alle gemeenten zit aan te komen. Uiteraard wil men trouwen met de beste bruid, en nog steeds de vrije keuze hebben om een fusiepartner te kiezen. Voor een aantal gemeenten speelde specifiek mee dat men niet opgeslorpt zou worden door een grote stad. Slechts in één gemeente werd er druk gevoeld van omliggende fusionerende gemeenten.

De gemeenten die in dit onderzoek bevestigd werden, zijn uiteindelijk niet doorgeslaan met de fusie. De voornaamste **argumenten contra fusie** was de **timing**. Enerzijds zijn heel wat gemeenten te laat met de gesprekken begonnen, waardoor de deadline niet meer gehaald kon worden. Anderzijds zijn

er heel wat gemeenten die vonden dat de fusie te kort op de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 viel. Ze wilden ofwel zelf nog alleen naar de kiezer stappen, of afwachten hoe de politieke kaarten na de verkiezingen verdeeld zouden zijn. Ten derde zaten veel gemeenten nog in het proces van de integratie van OCMW en gemeente, dat nu al veel tijd en middelen kostte. Samenhangend hiermee werd er in een aantal gemeenten vermeld dat het verlies van mandaten meespeelde in het achterhoofd van een aantal politici, al werd dit niet altijd expliciet uitgesproken binnen de gemeente. Daarnaast bleek er niet altijd sprake te zijn van een **politiek draagvlak** in de eigen fractie, bij de coalitiepartners, in de gemeenteraad, of bij de oppositie. Ofwel zag men geen voordelen in de fusie, ofwel werd men niet of laattijdig betrokken. Daarnaast kon het ook voorkomen dat de buurgemeenten **niet bereid** waren om te fusioneren, omwille van diverse redenen: men heeft geen nood aan een fusie of ze zijn geïnteresseerd in andere gemeenten. Daarnaast werd er ook een aantal keer vermeld dat bepaalde buurgemeenten **onaantrekkelijk** waren door de slechte financiële situatie, slechte infrastructuur, slechte wegen, enz.

In een aantal gemeenten werden **drempels** ervaren die het fusieproces bemoeilijkt hebben. Zoals eerder vermeld zou het volgens de respondenten voor gelijkaardige gemeenten (supra 5.2.1) gemakkelijker zijn om te fusioneren. Het gaat hierbij om aspecten zoals een te grote afstand of verschillende mentaliteit. Het feit dat gemeenten te verschillend zijn, zou het fusieproces dan ook kunnen bemoeilijken. Daarnaast werd er bij de bevolking, ondanks de eerder rationele redenering, toch wat weerstand opgemerkt wat betreft het fusioneren met een stad of een gemeente die ze niet aantrekkelijk vinden. Het fusieverhaal moet uiteindelijk verkocht worden aan de burger, al zou deze weerstand geen reden zijn om de fusie niet te laten doorgaan, indien de burger er finaal beter van wordt. Het fusieproces zou ook bemoeilijkt kunnen worden door het gebrek aan een trekkende kracht of concreet plan van aanpak.

Om gemeenten aan te zetten en te ondersteunen in het fusieproces, werden er door de Vlaamse overheid een aantal **instrumenten** voorzien. De financiële bonus was voor veel gemeenten mooi meegenomen, maar niet de voornaamste reden om te fusioneren. Bovendien werden gemeenten met weinig tot geen schulden hier buiten spel geplaatst. Alle gemeenten zagen het niet doorgaan van de fusie als een gemiste kans op de financiële bonus. De tijdelijk extra schepenen die voorzien worden, bleken in mindere mate een rol te spelen, omwille van drie redenen: men was niet op de hoogte van de maatregel, een goed bestuur hangt niet af van het aantal mandatarissen, of de gesprekken zaten nog in een beginfase waardoor men hier nog niet had over nagedacht.

In het algemeen waren alle gemeenten tevreden over de **steun** die de Vlaamse overheid geboden heeft, ook al had men er niet altijd expliciet naar gevraagd. De meeste steun werd geboden tijdens plaatsbezoeken waar meer uitleg werd gegeven en concrete vragen van de gemeenten werden beantwoord. Daarnaast was er uiteraard ook voldoende informatie beschikbaar in het online draaiboek op de website van de Vlaamse overheid, al zou er volgens één gemeente gebrekkige informatie zijn rond federale thema's.

Wat de **steun van de Vlaamse overheid in de toekomst** betreft, dient er in de eerste plaats meer duidelijkheid gebracht te worden over de verdere fusieplannen. Belangrijke vragen die respondenten zich hier stellen, hebben onder andere betrekking op timing en de voorwaarden van de fusies. Daarnaast waren alle gemeenten het erover eens dat de financiële bonus verlengd zou moeten

worden. Voor gemeenten die weinig tot geen schulden hebben, zou de bonus wel beter toegevoegd worden aan het gemeentefonds, zodat ook zij hiervan kunnen gebruik maken. Daarnaast werd er gewezen op de nood aan specialisten of consultants die de gemeenten kunnen ondersteunen gedurende het hele fusieproces. Deze dienen onder andere kennis van zaken te hebben en in opdracht te staan van de gemeente.

Zo goed als alle bevraagde respondenten binnen de bevraagde gemeenten zien de noodzaak in van een fusie, en verwachten dan ook dat deze verplicht zullen worden tegen de volgende legislatuur. De tijd en energie die ze reeds in de voorbereidende gesprekken en studies hebben gestoken is zeker niet verloren, en zal hen al een voorsprong bieden naar de volgende fusiebeweging toe.

